

BÀI TẬP TRONG DẠY HỌC LÝ THUYẾT ÂM NHẠC CHO SINH VIÊN SƯ PHẠM NGHỆ THUẬT

MAI LINH CHI

Email: mailinhchi@gmail.com

Trường ĐHSP Nghệ thuật TW

THE EXERCISES OF MUSIC THEORY FOR ART EDUCATION STUDENTS

TÓM TẮT

Lý thuyết âm nhạc là nền tảng cho khoa học nghiên cứu về âm nhạc. Trong đó, nhân tố âm nhạc như: giai điệu, tiết tấu, hòa thanh, phức điệu... có tác dụng giúp nhà nghiên cứu nhìn nhận, đánh giá, phân tích tác phẩm âm nhạc một cách rõ ràng. Trên thực tế một khối lượng nhỏ về lý thuyết như khái niệm, định nghĩa, cấu tạo... nếu sinh viên muốn hình thành được kỹ năng đọc, hiểu bản nhạc thì cần phải làm nhiều bài tập. Bài tập trong môn Lý thuyết âm nhạc giúp sinh viên củng cố kiến thức, kỹ năng vận dụng phối hợp tạo thành nền tảng kiến thức mới mà sinh viên sẽ được học ở các môn âm nhạc tiếp theo. Mặt khác, hệ thống các bài tập còn là công cụ để giáo viên có thể kiểm tra, đánh giá năng lực tự học và tiếp thu kiến thức của sinh viên. Từ đó có thể thấy rõ vai trò quan trọng của bài tập trong quá trình học môn Lý thuyết âm nhạc.

Từ khóa: Bài tập; lý thuyết âm nhạc;
Sư phạm nghệ thuật

ABSTRACT

Music theory forms a sound basis for the science of music. In particular, the musical elements such as melody, rhythm, harmony, polyphony, etc. that have the effect of helping researchers recognize, evaluate and analyze musical works clearly. In fact, a number of music theories such as concept, definition, construction, etc. have the effect of recognizing and evaluating when analyzing music works. If students want to build up the reading comprehension skills of the music, they shall have to do many exercises. The exercises in Music Theory help students consolidate their knowledge, skills of coordination and practice in order to form the knowledge base that students shall study in the next music subjects. On the other hand, the system of exercises is an invaluable reference tool for teachers to test, evaluate the students' self-study ability and knowledge acquisition. From there, we could clearly see the important role of the exercises in the subject of Music Theory.

Keywords: Exercise; Music theory;
Art education

1. Đặt vấn đề

Trong thực tiễn giáo dục hiện nay, phát triển theo định hướng năng lực ngày càng được quan tâm. Từ phương pháp giảng dạy, các hoạt động dạy và học... trong đó bài tập cũng được định hướng theo phát triển năng lực. Trong tài liệu Lý luận dạy học hiện đại của Bernd Meier và Nguyễn Văn Cường, về bài tập định hướng năng lực cũng được các tác giả nêu rõ: “Dạy học định hướng năng lực đòi hỏi việc thay đổi mục tiêu, nội dung, phương pháp dạy học và đánh giá, trong đó có sự thay đổi quan niệm và cách thức xây dựng nhiệm vụ, bài tập có vai trò quan trọng. Người ta nói đến văn hóa bài tập mới. Đó là văn hóa

bài tập định hướng phát triển năng lực”[4; tr.207]. Thực tế cũng đã chỉ rõ các bài tập trước đây là chỉ chú trọng đến tiếp cận một chiều, ít thay đổi trong việc xây dựng hệ thống bài tập, chủ yếu nhấn mạnh đến việc kiểm tra lấy thành tích, thành tích nhớ, hiểu ngắn hạn còn sự tích lũy, khắc sâu của việc học không được lưu ý đầy đủ. Bài tập trong môn Lý thuyết âm nhạc là công cụ để giáo viên có thể kiểm tra, đánh giá năng lực tự học và tiếp thu kiến thức của sinh viên. Đối với người học giúp củng cố kiến thức, kỹ năng vận dụng phối hợp tạo thành nền tảng kiến thức mới mà sinh viên sẽ được học ở các môn âm nhạc tiếp theo.

EDUCATION

2. Nội dung

Hệ thống bài tập là công cụ để người học luyện tập nhằm hình thành năng lực và là công cụ để giảng viên kiểm tra, đánh giá được năng lực và biết được mức độ đạt chuẩn của quá trình dạy học. Bài tập là một môi trường học tập mà người giảng viên cần phải tổ chức và xây dựng. Bên cạnh đó, bài tập còn là hình thức tốt nhất để củng cố, hệ thống kiến thức và rèn luyện kỹ năng và cũng là hình thức tốt nhất để giảng viên kiểm tra mức độ tiếp thu và khả năng vận dụng kiến thức đã học của sinh viên. Theo chúng tôi, từ những luận điểm và phân tích trên đã mở ra một yêu cầu mới cho việc xây dựng bài tập, đồng thời cũng thấy được vai trò quan trọng của bài tập trong quá trình dạy và học. Từ bài tập sẽ giúp người học áp dụng vào từng tình huống trong thực tế, đồng thời cũng đánh giá được năng lực của người học và quá trình dạy học.

Khi tìm hiểu về âm nhạc trước hết cần nắm được lý thuyết trong âm nhạc. Lý thuyết âm nhạc bao hàm các vấn đề được nghiên cứu trên cơ sở dựa vào khái niệm, định nghĩa... Có thể hiểu Lý thuyết âm nhạc là hệ thống các khái niệm, là cơ sở để hiểu biết và ứng dụng vào nghệ thuật âm nhạc. Trong quá trình học âm nhạc, môn Lý thuyết âm nhạc là môn học đầu tiên cung cấp cho sinh viên những kiến thức âm nhạc cơ bản như cao độ, trường độ, dấu lặng, các ký hiệu trên bản nhạc... và cũng bắt đầu từ đây, người học được tiếp cận đến một số nhân tố trong âm nhạc như: tiết tấu, quãng, giọng, điệu thức, hợp âm... Trong môn Lý thuyết âm nhạc, để giúp sinh viên hiểu được kiến thức trong nội dung nào đó cần trải qua 3 giai đoạn:

Giai đoạn 1: Khi một nội dung mới đưa được thể hiện ở khái niệm, định nghĩa... sinh viên nhận thức được khái niệm đó qua sự phân tích, giảng giải của giảng viên và sự tìm tòi của bản thân. Tuy nhiên, để khẳng định người học đã nắm vững được khái niệm đó cần có các câu hỏi được đặt ra và các câu hỏi thuộc về lý thuyết.

Giai đoạn 2: Sau các khái niệm, định nghĩa đó, người học cần hiểu sâu và rộng hơn các vấn đề được đưa ra. Đề ghi nhớ được các nội dung bài học đó, sinh viên cần được thực hiện các bài tập ở một số dạng như “thành lập” hoặc “xác định”. Việc thực hiện nhiều ở các dạng bài tập khác nhau giúp sinh viên từ mức độ nhận biết hình thành kỹ năng hiểu và nhận biết nhanh.

Giai đoạn 3: Khi sinh viên đã hiểu và nắm được kiến thức, đây là giai đoạn người học có thể cảm nhận về âm thanh và thực hành trên đàn. Khi thực hiện được giai đoạn này nghĩa là người học đã đảm bảo được kiến thức và yêu cầu của môn học.

Ngoài việc nhận biết được về lý thuyết, bài tập cũng có vai trò quan trọng giúp người học có được kỹ năng đọc và hiểu bản nhạc. Bên cạnh đó, bài tập trong môn

Lý thuyết âm nhạc không những để củng cố tri thức hay kỹ năng riêng lẻ mà còn là sự vận dụng phối hợp với nhau tạo nền tảng cho các kiến thức mới mà sinh viên sẽ được học ở các học phần tiếp theo. Hệ thống các bài tập còn là công cụ để giảng viên có thể kiểm tra, đánh giá được năng lực tự học, năng lực tiếp thu của sinh viên, đồng thời bài tập để củng cố, rèn luyện trên lớp, rèn luyện ở nhà và cũng là để giải quyết vấn đề tự học của sinh viên.

Nội dung chương trình môn Lý thuyết âm nhạc hệ ĐHSP Âm nhạc gồm hai học phần: Học phần 1 với 3 tín chỉ được quy đổi bằng 20 tiết nghe giảng lý thuyết, 22 tiết thực hành, 3 tiết tự học; học phần 2 có 2 tín chỉ được quy đổi bằng 10 tiết lý thuyết, 18 tiết thực hành, 2 tiết tự học và nội dung của hai học phần này bao gồm:

Lý thuyết âm nhạc học phần 1 bao gồm 4 chương, ở mỗi chương đã đề cập đến từng nhân tố trong âm nhạc. Chương 1 là hệ thống các khái niệm về âm thanh, cao độ (bậc cơ bản của hàng âm, bậc cơ bản, bậc chuyên hóa), trường độ (trường độ cơ bản, dấu lặng) và những ký hiệu ghi trên bản nhạc. Chương 2 là các khái niệm về nhịp và loại nhịp trong âm nhạc. Ở đây sinh viên được tìm hiểu cấu tạo các loại nhịp, cách liên kết các trường độ và tính chất âm nhạc của chúng. Trong chương 3 đề cập đến các vấn đề về quãng như: quãng đơn, quãng ghép, quãng diatonic, quãng chromatic... Và chương 4 là chương nói về các loại hợp âm, trong đó sinh viên được nghiên cứu sâu hơn ở hai loại hợp âm đó là hợp âm ba và hợp âm bảy.

Lý thuyết âm nhạc học phần 2 tiếp tục đề cập đến các vấn đề về điệu thức, giọng, quãng, hợp âm trong các giọng trưởng, giọng thứ và cách xác định giọng, dịch giọng bản nhạc. Đây là những kiến thức giúp sinh viên làm quen khi phân tích tác phẩm âm nhạc về các mặt như: giọng, cấu trúc giai điệu, quãng, hợp âm... từ đó, sinh viên có thể nhận thức đúng đắn nội dung tác phẩm âm nhạc. Ở học phần này, sinh viên còn được tiếp cận với một số thang âm điệu thức âm nhạc dân gian như: thang âm điệu thức 5 âm Trung Quốc và thang âm điệu thức 5 âm Việt Nam. Qua đó, sinh viên có thể vận dụng vào việc xác định điệu thức trong các bài dân ca và điệu thức 5 âm có trong ca khúc Việt Nam.

Mục tiêu chung của môn Lý thuyết âm nhạc được xác định rõ: khi học xong môn học này, sinh viên cần đảm bảo nắm vững ở hai góc độ đó là kiến thức và kỹ năng:

Về kiến thức: Người học hiểu được về mặt lý thuyết trong môn Lý thuyết âm nhạc bao gồm các khái niệm; cấu tạo trong quãng, hợp âm, điệu thức...; cách xác định giọng và dịch giọng trong bản nhạc. Đồng thời, người học cần hiểu và giải nghĩa được các ký hiệu trong bản nhạc.

EDUCATION

Về kỹ năng: Khi người học đã hiểu được các vấn đề về mặt lý thuyết, tiếp theo ở mức cao hơn người học cần phải nhận biết và hiểu được khóa nhạc, nốt nhạc, dấu hóa, giọng điệu, giai điệu... và các ký hiệu trên bản nhạc. Để đạt được kỹ năng đó, người học cần thực hiện nhiều bài tập với các dạng khác nhau và theo các cấp độ từ dễ đến khó.

Để phát huy năng lực và tính chủ động trong việc học tập môn Lý thuyết âm nhạc cho sinh viên, chúng tôi biên soạn bài tập theo cách tiếp cận nêu vấn đề, lập luận và giải quyết vấn đề đó. Ở đây, chúng tôi phân loại bài tập dựa trên 3 mức độ nhận thức đó là: Mức độ 1 - nhớ, biết là các bài tập lý thuyết; mức độ 2 - hiểu, áp dụng là các bài tập thực hành; mức độ 3 - phân tích, tổng hợp, đánh giá là các bài tập tự luận và bài tập trên đàn. Các bài tập trong từng mức độ được thể hiện như sau:

Bài tập lý thuyết (Mức độ 1) là các bài tập về khái niệm, định nghĩa, cấu tạo... Trong môn Lý thuyết âm nhạc, sinh viên không nhất thiết phải thuộc lòng các khái niệm, định nghĩa mà cần hiểu và phân tích được những đặc điểm cơ bản. Vì thế bài tập cho phần này chúng tôi sử dụng các dạng câu hỏi trắc nghiệm như: bài tập Đúng - Sai; bài tập khoanh đáp đúng; bài tập lựa chọn bổ sung (điền khuyết), bài tập nhận diện và bài tập có nhiều lựa chọn...

Bài tập thực hành (Mức độ 2): Đây là bài tập được vận dụng từ lý thuyết vào từng tình huống cụ thể. Ở dạng bài tập này, chúng tôi biên soạn bài tập theo hai hướng đó là bài tập tái hiện kiến thức và bài tập vận dụng. Bài tập tái hiện kiến thức giúp sinh viên liên hệ từ lý thuyết vào từng tình huống cụ thể, vì thế đây là những bài tập thuộc dạng “thành lập” hoặc “xác định”... Đối với bài tập vận dụng, sau khi sinh viên đã hoàn thành bài tập tái hiện kiến thức sẽ áp dụng để nhận diện và phân tích trên bản nhạc. Việc thực hiện bài tập trực tiếp trên bản nhạc đã hình thành cho người học kỹ năng đọc và hiểu bản nhạc, đó cũng là mục đích môn Lý thuyết âm nhạc đang hướng tới.

Bài tập tự luận và bài tập trên đàn (Mức độ 3): Đây là dạng bài tập ở mức độ cao nhất đòi hỏi sinh viên phải có kiến thức, kỹ năng vững vàng thông qua việc đã thực hiện tốt các bài tập lý thuyết và bài tập thực hành. Bài tập tự luận và bài tập trên đàn không chỉ rèn luyện kỹ năng nhận biết các ký hiệu trên bản nhạc mà còn giúp người học cảm nhận về âm thanh, từ đó hiểu hơn về các nhân tố như: giai điệu, tiết tấu, quãng, hợp âm, điệu thức... trong tác phẩm âm nhạc.

Nhìn chung, bài tập Lý thuyết âm nhạc trong các mức độ đã thể hiện sự đa dạng, phong phú các loại hình bài tập mà vẫn đảm bảo các yêu cầu của các mức độ nhận thức cho người học. Để môn Lý thuyết âm nhạc bám sát với thực tiễn, tránh học theo kiểu thụ động, công

thức, chúng tôi đã biên soạn một hệ thống bài tập theo tiêu chí là sinh viên phải nắm vững kiến thức để đọc và hiểu bản nhạc. Vì vậy, các tác phẩm chúng tôi đưa vào bài tập đã có sự lựa chọn để phù hợp với các đối tượng, chuyên ngành và đồng thời thể hiện đầy đủ kiến thức theo yêu cầu của môn học.

3. Kết luận

Như vậy, lý thuyết âm nhạc là một môn học quan trọng, cơ bản trong chương trình đào tạo âm nhạc nói chung và chương trình đào tạo ngành Sư phạm Âm nhạc nói riêng. Môn học này không chỉ là nền tảng, cơ sở hỗ trợ cho việc học các môn chuyên ngành của sinh viên mà còn giúp cho người học tiếp thu tác phẩm một cách có ý thức, nhận biết đúng đắn hơn nội dung tác phẩm âm nhạc. Hơn thế nắm vững được lý thuyết âm nhạc còn phục vụ cho việc học và nghiên cứu âm nhạc, đồng thời nâng cao trình độ âm nhạc của sinh viên.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Bách (1997), *Hòa âm truyền thống (từ thời cổ điển đến thời hiện đại)*, Nxb Trẻ, Hồ Chí Minh.
2. Nguyễn Bách (2011), *Lý thuyết âm nhạc căn bản*, Nxb Thanh niên, Tp Hồ Chí Minh.
3. Nguyễn Bách (2002), *Giúp trí nhớ Lý thuyết âm nhạc*, Nxb Âm nhạc, Hà Nội, Tp Hồ Chí Minh.
4. BERND MEIER - Nguyễn Văn Cường (2014), *Lý luận dạy học hiện đại*, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
5. Trần Bá Hoàn (2010), *Đổi mới phương pháp dạy học, chương trình và sách giáo khoa*, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.